

TIJDSCHRIFT VOOR HET ONDERWIJS EN CULTUUR IN HET ONDERWIJS

KUNSTZONE

KZ

NO. 04 JULI 2023

VERBINDEND KUNSTCURRICULUM

VAN PO NAAR ONDERBOUW VO

KUNSTONDERWIJS: DROMEN EN DOEN

Kunsteducatie binnen en buiten school, daar waar het niet vanzelf gaat. Voor KOO (Kunst Onderwijs Organisatie) in Den Haag is dit de dagelijkse praktijk. KOO werkt samen met professionele vakdocenten en scholen om kunstonderwijs voor iedereen te realiseren. Een belangrijk onderdeel is werken aan kansengelijkheid. Hoe? De kracht zit hem in de *kunstenarsmindset*: doen en denken als een kunstenaar.

AUTEUR: SUZAN OVERMEER

Anita Swinkels-Buitelaar, manager kunstonderwijs KOO, steekt energiek van wal en laat er geen twijfel over bestaan: KOO staat niet op zichzelf. 'Denk aan een driehoek', zegt ze. 'De kunstvakdocent, de school en KOO. Ieder heeft een eigen invalshoek en iedereen moet 'ja' zeggen. Anders werkt het niet.' We

praten over projecten onder schooltijd en projecten daarbuiten. Over curricula, leerplannen op maat en over de eigen artistieke koers van vakdocenten in de verschillende kunstdisciplines. Trots is ze op wat er al is bereikt. Misschien wel het meest op de manier waarop KOO kunstvakdocenten begeleidt en coacht.

KOO: GAAF Foto Christopher A. Dominic

“DURF TE DELEN. DAT IS MIJN WENS. DAT WE ALS CULTURELE AANBIEDERS MEER OPHALEN BIJ ELKAAR”

KOO laat docenten werken vanuit hun eigen kracht. ‘We vragen docenten: wat droom je? Wat zou je willen en hoe werk je het liefst? We vragen nooit: welke lessen heb je in de aanbidding?’

COMMUNITY EN KOO-LAB

Eerst even naar de organisatie. Wat doet KOO nu precies? KOO is een aanbieder, vooral in het maatschappelijke domein en het onderwijsveld, zegt Swinkels-Buitelaar. Op de website (<https://koo.nl/>) vind je een indrukwekkende hoeveelheid aan bijzondere projecten. Een kleine greep: kunstprojecten in samenwerking met zorginstellingen, workshops voor Indische of Molukse ouderen of sociale kunstprojecten voor buurthuizen. Daarnaast heeft KOO programma’s voor scholen, zowel voor het primair als het voortgezet onderwijs. Ook zijn er lessen voor mensen met speciale behoeftes en is er regulier cursusaanbod in alle kunst disciplines.

Om dit alles te kunnen realiseren, werkt KOO met een grote groep kunstvakdocenten. Deze docenten werken allemaal op zzp-basis. De band tussen de organisatie en de docenten is sterk. Er is een docenten-*community* en er bestaat een KOO-lab, waar je als docent samen met collega’s kunt experimenteren met ideeën, kunt overleggen en materiaal onderzoeken. ‘We vinden het belangrijk om docenten zowel artistiek als bij het ondernemerschap te ondersteunen. We willen dat ze vanuit hun kunstenaarschap lesgeven, en willen hen de kans bieden om een project op maat voor een doelgroep te ontwikkelen, inclusief zakelijk contract en afspraken omtrent bijvoorbeeld intellectueel eigendom. Scholen willen dat ook: maatwerk en de tools van de kunstenaar in de klas. Dat is de kracht van de kunstprofessional.’

HAAGSE PARTNERS

KOO stimuleert - samen met veel andere culturele instellingen - kunstonderwijs in Den Haag. Een belangrijke partner en medebewoner van het Koorenhuis, het 17e eeuwse pand aan de Haagse Prinsengracht, is CultuurSchakel. Soms is er verwarring over wat nu precies het verschil is tussen beide organisaties, maar Swinkels-Buitelaar is meteen duidelijk: ‘CultuurSchakel is penvoerder voor *CmK* (*Cultuureducatie met Kwaliteit* -red). De organisatie werkt aan beleid en visievorming op de scholen en aan deskundigheidsbevordering voor scholen en zzp’ers in Den Haag. KOO is een aanbieder en biedt vakdocenten, lessen en cursussen aan. Voor de zzp’ers

die voor KOO werken is er een apart Onderzoek-, Ontwikkeling- en Kennisdelingprogramma.

Naast de samenwerking met CultuurSchakel werkt KOO met veel andere culturele en onderwijs partners samen om vragen van scholen te realiseren. ‘Bij onderwijsprojecten gaat het er om wat de school wil. Het start bij CultuurSchakel, om te kijken welke aanbieders bij een school passen en welke visie de school heeft. KOO kan daarna worden ingezet, of een van de andere aanbieders in de stad. Met deze werkwijze zijn al veel projecten op maat ontwikkeld.’

Als KOO een samenwerking aangaat, is een gesprek met de school erg belangrijk. ‘We willen eerst helder krijgen wat de school nodig heeft. Dat vinden scholen niet altijd makkelijk; ze willen vaak liever snel beginnen met lessen, wij willen weten welk beleid en visie de school heeft.’

Als dat helder is, kijkt KOO welke docent het beste bij de school past. Daarna start de begeleiding van het proces. KOO bezoekt alle vakdocenten een paar keer per jaar en blijft nauw in contact met de school om de kwaliteit van het kunstonderwijs te bewaken en als ondersteuning voor de docent.

Blijft KOO altijd betrokken? ‘Onze missie is ‘daar waar het niet vanzelf gaat’. Uiteraard is het altijd mogelijk om reguliere lessen en ondersteuning te blijven verzorgen, maar KOO werkt het liefst op plekken waar een vraag ligt die nog niet opgepakt is.’

ZICHTBAARHEID

Hoe werkt het inhoudelijk nu precies met langlopende kunstprojecten binnen of buiten school? Voordat zo’n traject van start gaat, krijgt een school van KOO een contactpersoon aangewezen die in overleg met de school het (structurele) kunstonderwijs vormgeeft. De contactpersoon zorgt ervoor dat het onderwijs aansluit bij de kinderen, de onderwijsmethodiek waar de school mee werkt en de beoogde leerdoelen. Alle afspraken worden vastgelegd in een leerplan op maat. Een leerplan? Swinkels-Buitelaar glimlacht. ‘In het leerplan staan alle afspraken die we met de school maken. Wanneer de lessen gegeven worden en welke doelen de school graag wil behalen met het kunstonderwijs. Het kan ook gaan over de positie van een kunstvakdocent op school. Sommige scholen vinden het belangrijk dat kunstvakdocenten onderdeel uitmaken van de school: ze willen dat een vakdocent niet alleen in het eigen lokaal blijft, maar door de gang loopt, bij vieringen aanwezig is, zichtbaar voor de leerlingen is. Het is dus belangrijk dat een docent bij een school past. Om die reden

laten we docenten voorafgaand aan de lessen eerst kennis maken met een school. Ga eens kijken, loop eens een rondje, ga in gesprek.'

BURGERSCHAP

Bij het ontwikkelen van een curriculum voor binnen- en buitenschools kunstonderwijs houdt KOO zich aan de SLO-doelen. Verder verschilt een curriculum per situatie: soms werkt een school met bestaande kunstmethodes. Soms ontwikkelen docenten zelf lessen. KOO maakte in samenwerking met partners en docenten lessenseries, daar kunnen docenten en scholen ook uit putten. De lessenseries zijn thematisch opgezet en kunnen vanuit verschillende kunstdisciplines worden ingevuld. Vaak zijn maatschappelijke thema's meegenomen, zoals bijvoorbeeld een lessenserie over *Fake News*.

Onderwerpen over burgerschap zijn de in de kunstlessen vaak een bewust thema. KOO heeft lessen waarin leerlingen duurzame attracties ontwerpen, via kunst hun mening geven over maatschappelijke onderwerpen of werken aan een stad van de toekomst. Soms ontstaat het thema burgerschap in een kunstles spontaan door situaties in de praktijk. Zo maakte een theaterdocent een keer lessen over het thema 'liefdevol met elkaar omgaan' tijdens de ramadan. De vastenmaand heeft extra aandacht voor verdraagzaamheid, vrijgevigheid en saamhorigheid. De theaterdocent kon op deze manier het onderwerp een mooie plaats geven in de theaterlessen.

KUNST PER POST

Een ander voorbeeld van burgerschap in kunstonderwijs is het project *Brievenbuskunst*. Een vakdocent van KOO ontwikkelde het in het KOO-lab: leerlingen stuurden handgeschreven post naar iemand die zij niet kenden. Dit konden leerlingen van een andere school zijn, of mensen uit een zorgcentrum. De correspondentie kwam op gang met als doel elkaar naar aanleiding van de post via kunst te verbeelden. Voor deze kunst organiseerde de docent vervolgens een expositie op de school, waarbij de verschillende schrijfparters elkaar konden ontmoeten. Zo leerden leerlingen op een bijzondere manier over 'de ander'.

KANSENGELIJKHEID EN KUNSTENAARSMINDSET

KOO vindt kansengelijkheid een belangrijk uitgangspunt: alle kinderen zouden kennis moeten maken met alle kunstvormen. De positie van de school is hierin essentieel, die weet het beste wat de leerlingen nodig hebben en KOO kan hierbij op maat aansluiten. Het verschilt per sociale achtergrond wat er wordt aangeboden. Swinkels-Buitelaar: 'Je kunt zeggen dat als er veel kinderen in armoede leven, er een grote vraag is naar brede kennismaking onder schooltijd. Scholen met kinderen in een rijkere omgeving zoeken meer verdieping buiten schooltijd.' Ze vindt werken aan kansengelijkheid belangrijk, maar is ook kritisch. Stellig zegt ze: 'Je kunt alleen werkelijk aan kansengelijkheid werken als je vanuit

diversiteit en inclusie handelt. We zien dit nog te veel als losse onderwerpen. Is diversiteit voor de leerling hetzelfde als voor de docent? Wat betekent het precies? Er bestaat zoveel meer dan de bekende hokjes van je sociaal culturele achtergrond of je gender. Hier zouden we nog meer aandacht aan kunnen besteden.' Dan lacht ze. 'Kansengelijkheid gaat ook over persoonsontwikkeling en reflectie. Alleen al door de juiste docent te kiezen gebeurt er vaak iets in de les. De kunstenaarsmindset draagt hieraan bij.'

Die kunstenaarsmindset. Wat bedoelt ze daar nu precies mee? Swinkels-Buitelaar gaat rechtop zitten: 'Je verwonderen, denken en doen als een kunstenaar. Dat is de kracht. Scholen willen kunstenaars in de klas. Die leggen de lat hoog en bieden andere werkvormen aan waarbij veel eigenaarschap aan de leerling wordt gegeven. Daar gaan leerlingen van 'aan' en dat is precies wat we willen.' Eenduidig is het begrip niet.

'Neem zestien theaterdocenten, ze zijn allemaal verschillend. We vragen ze letterlijk: hoe wil jij communiceren? Wat droom jij? Wat neem jij mee?' KOO begeleidt de docenten zodat ze hun dromen en kwaliteiten vertalen naar doen, naar acties en naar lessen. 'We begeleiden docenten zodat ze de kunstenaarsmindset over kunnen brengen op leerlingen. We vertrekken altijd vanuit de artistieke expertise en de verwondering van de docent.'

En waar droomt ze zelf van? Swinkels-Buitelaar weet het wel. 'Durf te delen. Er zijn zoveel culturele aanbieders in het land en iedereen is voor zichzelf projecten aan het ontwikkelen. Dat is zo jammer, want voor een andere aanbieder zouden sommige projecten ook interessant kunnen zijn om aan te bieden. Dat is mijn wens. Dat we als culturele aanbieders meer ophalen bij elkaar. Inspiratie en ideeën delen. Want weet je, dat zorgt in feite ook voor kansengelijkheid. Voor alle leerlingen in Nederland.' ●

KOO: *Levende Kunst* Foto Christopher A. Dominic